ÇOCUK VE GELİŞİM DERGİSİ (ÇG-D)/Journal of Child and Development (J-CAD)
Araştırma / Original Article
2025; 8(16): 16-26
DOI: 10.36731/cg.1777277

Veri toplama aracı olarak çocuk çizimlerinin kullanıldığı araştırmaların incelenmesi

Examining studies using children's drawings as data collection tools

Cansu Yıldız Taşdemir[1]

[1]Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara, Türkiye

ÖZET

Amaç: Çocuk çizimleri, çocukların katılımcı olarak yer aldığı araştırmalarda tercih edilen bir veri toplama aracıdır. Veri toplama aracı olarak çocuk çizimleri kullanılırken çocukların onayını almak, çocuk ve araştırmacı arasındaki güç dengesini sağlamak, çocukların çizim esnasında birbirlerinden etkilenmemeleri için gerekli önlemleri almak, çizim için çocuğa yeterli zaman vermek ve çocuğa sunulan çizim materyalinin çeşitliliği gibi noktalar önemli hususlar arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı Türkiye'de yapılmış ve çocuk çizimlerinin veri toplama aracı olarak kullanıldığı çalışmaların incelenmesidir.
Yöntem: Bu betimsel tarama araştırmasının çalışma grubunu, son 10 yılda yayınlanmış, okul öncesi dönem çocuklarıyla gerçekleştirilmiş ve tam metnine ulaşılabilen 61 araştırma makalesi oluşturmaktadır. Araştırmaya dahil edilen makaleler, doküman analizi tekniği ile analiz edilmiştir.
Bulgular: Araştırma sonucunda en çok çalışmanın 2020 yılında yapıldığı, en çok çocukların fene ilişkin bilgi, algı, görüş, farkındalık, deneyim ve becerilerini araştırıldığı ve çalışmaların büyük çoğunluğunun nitel yöntemde gerçekleştirildiği bulunmuştur. Araştırmaların yalnızca yedisinde doğrudan çocukların onamına başvurulduğu, yalnızca 16'sında çocuk ve araştırmacı arasındaki güç dengesini sağlamak için bazı tedbirlerin alındığı, 26'sında çizimler esnasında çocuklar arasında gerçekleşmesi muhtemel etkileşim için alınan önlemlere yer verildiği belirlenmiştir. Ayrıca sadece beş çalışmada malzeme seçiminin tamamen çocukların seçimine bırakıldığı ve 18'inde çocuklara çizim yapmaları için herhangi bir süre kısıtlamasına gidilmediği tespit edilmiştir.
Sonuçlar: Çocukların çizimlerinin dahil edildiği çalışmalarda çocuk dostu yöntemlerin göz önünde bulundurularak etik prosedürlerin ve çizimlerin özgünlüğüne müdahale etmeyen veri toplama süreçlerinin yürütülmesi gerektiği belirlenmiştir. Bulgular ve sonuçlar doğrultusunda öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler*:* çocuk çizimleri, etik, okul öncesi dönem, veri toplama aracı

ABSTRACT

***Aim*:** Children's drawings are a data collection tool frequently preferred in research where children participate as subjects. When using children's drawings as a data collection tool, obtaining children's assent, ensuring a balanced power relationship between the child and the researcher, taking necessary precautions to prevent children from influencing one another during the drawing process, allowing sufficient time for drawing, and providing a variety of drawing materials are among the key considerations. The aim of this study is to examine research conducted in Türkiye in which children's drawings were used as a data collection tool.
Methods: The study group of this descriptive survey consists of 61 research articles published in the past 10 years, conducted with preschool children, and with full texts accessible. The articles included in the study were analyzed using the document analysis technique.
Results*:* The results indicate that the highest number of studies were conducted in 2020; most of them focused on children's knowledge, perceptions, opinions, awareness, experiences, and skills related to science, and the majority were carried out using qualitative methods. It was found that only seven studies sought children's direct assent, only 16 took measures to balance the power dynamics between children and researchers, and 26 included precautions for potential interactions between children during the drawing process. In addition, in only five studies, the choice of materials was left entirely to the children, and in 18 studies, no time limit was imposed for drawing.
Conclusion: It was determined that studies involving children's drawings should employ child-friendly methods and implement ethical procedures, ensuring data collection processes that do not interfere with the originality of the drawings. Recommendations were provided based on the findings and conclusions.

Keywords*:* children's drawings, data collection tool, ethics, preschool period

Giriş

Çocuklar hakkında yapılan araştırma ve karar alma süreçlerinde, onların duygularına, inançlarına, düşüncelerine, isteklerine, tercihlerine, tutumlarına ve deneyimlerine yer vermeyi ifade eden "çocukların sesini duyma" (hearing children's voices), çocukları bu süreçlere katkıda bulunan aktif katılımcılar olarak kabul eder (Murray, 2019). Son yıllarda çocukların sesi, onların deneyim ve bakış açılarından yararlanmak, daha zengin ve birinci elden veri elde etmek adına araştırmalara sıklıkla dahil edilmektedir. Bu yaklaşım, çocuklara yönelik uygulamalar veya politikaların daha çocuk merkezli hale gelmesine katkıda bulunacağı gibi, çocuk haklarının ve çocukların temsilciliğini desteklemenin önemini de vurgulamaktadır (Sun vd., 2023; Tay-Lim & Lim, 2013). Böylelikle çocuklar araştırmalara, karar alma veya politika geliştirme süreçlerine pasif nesneler olarak değil, kendi gerçekliklerini tanımlayan katılımcılar olarak dahil olmaktadır (MacNaughton vd., 2007; Veale, 2010).

Çocukların yaşadıkları deneyimleri ve bakış açılarını paylaşmalarını sağlamak için çocukların yeterliklerine karşı duyarlı olmak, sözel iletişimin yanı sıra sözsüz iletişim yollarını da kullandıklarını göz önünde bulundurarak çocuk dostu yöntem ve metodolojiler kullanmak gerekmektedir (Einarsdottir vd., 2009; Mukherji ve Albon, 2010; Tay-Lim & Lim, 2013). Çocuk çizimleri, çocuklarla yapılan görüşmeler ve çocuklar tarafından çekilen fotoğraflar bu yöntem ve metodolojiler arasında yer alır (Khoja, 2016). Özellikle küçük yaştaki çocuklar zaman zaman sözel yollarla kendilerini anlatmakta güçlük yaşayabilir, figürler veya şekillerle kendilerini ifade

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Cansu Yıldız Taşdemir, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara, Türkiye.
E-posta: cytasdemir@gmail.com
Geliş tarihi / Received: 03.09.2025, Kabul tarihi / Accepted: 02.12.2025

etmeyi tercih edebilirler (Fox & Schirrmacher, 2012). Bu noktada çizim ön plana çıkmaktadır. Özellikle okul öncesi dönemde çizim, çocukların sıklıkla tercih ettikleri bir iletişim biçimidir (Vecchi, 2010). Çizim, çocukların duygu, düşünce ve görüşlerini yansıtan yalın bir anlatım aracı olmasının yanı sıra, çocuğun iç dünyası ve gelişim süreci hakkında önemli bilgiler veren projektif bir araç işlevi de görür (Yavuzer, 2014). Tüm bu nedenlerden dolayı, sözel olarak iletişim kuramayan veya kurmak istemeyen, ancak bakış açılarını farklı şekillerde paylaşabilen ve paylaşmaya istekli olan çocukların bu haktan mahrum bırakılmamaları için çocuk çizimleri sıklıkla başvurulan veri toplama araçları arasında yer almaktadır (Darling-McQuistan, 2017; Sun vd., 2023).

Araştırmalarda veri toplama aracı olarak çocuk çizimleri kullanılırken çocukların onayını almak, çocuk ve araştırmacı arasındaki güç dengesini sağlamak, çocukların çizim esnasında birbirlerinden etkilenmemeleri için gerekli önlemleri almak, çizim için çocuğa yeterli zaman vermek ve çocuğa sunulan çizim materyalinin çeşitliliği önemli hususlar arasında yer almaktadır (Duncan, 2013; Oğuz, 2010; Rose vd., 2006; Spriggs, 2010; Stirrup, 2019; Sun vd., 2023). Öncelikle, çocukların haklarını kabul etmek ve onların temsilciliğini desteklemek, etik olarak araştırmacılara bazı yükümlülükler getirmektedir. Bu yükümlülükler arasında ilk olarak velilerden çocukların araştırmaya katılmaları için onay almak, ardından çocuklara araştırmanın amacını yaş ve gelişim düzeylerine uygun bir şekilde açıklamak, gönüllülük ilkesini önemsemek ve çocukların onaylarını çocuk dostu yöntemlerle almak yer alır (Chawla, 2002; Mishna vd., 2004; Pyle & Danniels, 2016; Spriggs, 2010). Çocukların onaylarının alınması tek seferlik bir kabul değil, devam eden bir süreç olmalı ve çocuklar herhangi bir noktada araştırmadan çekilme hakkına sahip olduklarını bilmelidir (Cocks, 2006; Spriggs, 2010; Sun vd., 2023). Bir diğer konu araştırmacı ve çocuk arasındaki güç dengesidir. Güç dengesi, araştırmacı ve çocuklar arasındaki ilişkileri ifade eder (Gallagher, 2019). Çocukların katıldığı araştırmalarda, veri toplama sürecinden önce çocuklarla ilişki kurmak, araştırmacı ve çocuklar arasındaki engelleri azaltmaya yardımcı olarak çocukların kendilerini araştırma sürecinde daha rahat hissetmelerini sağlayabilir (Stirrup, 2019; Sun vd., 2023). Çocuk çizimleri bir veri toplama aracı olarak kullanılırken dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta, çizimler esnasında çocuklar arasında gerçekleşmesi muhtemel etkileşimler için önlemler almaktır. Özellikle küçük çocuklar çizim yaparken akranlarının çizimlerinden etkilenerek, onların çizimlerini kopyalayabilirler (Duncan, 2013). Bunların yanında, çizim esnasında çocuğa yeterli zamanın tanınması, başka bir ifade ile çocuğun çizimini bitireceği zamana kendisinin karar vermesi de çizim sürecini etkilemektedir (Oğuz, 2010; Rose vd., 2006). Çocuklar çizim esnasında süre baskısı hissettikleri takdirde duygu ve düşüncelerini çizimlerine istedikleri biçimde yansıtamayabilirler. Bu nedenle süreci etkileyecek dışsal bir faktör olarak zaman kısıtlaması olmamalı, çocukların çizimlerini dilediklerinde tamamlamalarına dikkat edilmelidir. Çocuk çizimleriyle ilgili bu araştırmada ele alınan son faktör çizim esnasında çocuğa sunulan materyallerdir. Çizim sürecinde çocuklara sunulan materyaller (yalnızca kurşun kalem veya geniş renk seçeneğine sahip pastel boya setleri, sulu boya setleri vb.) çizimleri etkileyebilmektedir (Burkitt & Barrett, 2011). Materyalin yüzeyde bıraktığı doku, renk skalası gibi faktörler çizimin anlamını değiştirebilir. Fox ve Schirrmacher (2012), çocukların yaratıcılıklarını özgürce ifade edebilmeleri ve çocukların bireysel farklılıklarına yanıt verebilmek için materyal seçiminde çeşitlilik sunulmasının önemini vurgulamaktadır. Özetle, çocuklar üzerine yapılan araştırmalarda çocuk çizimlerine yer verilmesi çocukların kendilerini temsil etmesine olanak sağlamaktadır ancak çizim sürecinin araştırma etiği ve ifade çeşitliliği açısından dikkatli bir şekilde organize edilmesi gerekmektedir.

Konuyla ilgili Sun ve arkadaşları (2023), son yıllarda yapılan araştırmalarda çocukların sesine daha fazla yer verildiğini, ancak çocuk dostu yöntemlerle çocuklardan araştırmaya katılım onayı alma konusunda eksiklikler olduğunu ifade etmiştir. 1986-2016 yılları arasında yapılmış ve çocuk resimlerinin değerlendirildiği araştırmaları inceleyen Başay ve Güngör Aytar (2019), söz konusu çalışmaların 2006 yılından sonra belirgin bir artış gösterdiğini, araştırma örneklemlerinin 10-2400 arasında değiştiğini, çocuklara en fazla "Bir insan çiz." yönergesinin farklı formlarda verildiğini, araştırmalara en fazla anne babasından ayrı yaşayan çocuklar ile anne babası boşanma sürecinde olan çocukların dahil edildiğini bildirmişlerdir. Bir diğer araştırmada 2016-2020 yıllarında yayınlanan ve okul öncesi dönem çocuklarının çizimlerini içeren çalışmaları incelemiş ve çizimlerin daha çok çocukların bir olaya duruma karşı algılarını, duygu ve düşüncelerini belirlemek amacıyla kullanıldığı, çalışmalarda çoğunlukla nitel araştırma modeli tercih edildiği ve katılımcıların büyük çoğunluğunu çocukların oluşturduğu öğretmenler ya da ebeveynlere çok az yer verildiği belirlenmiştir (Ertürk & Günindi, 2022).

Bu araştırmanın amacı ise Türkiye'de son 10 yılda (2015-2024) çocuk çizimlerinin veri toplama aracı olarak kullanıldığı çalışmaların incelenmesidir. Araştırmada incelenen çalışmaların yılları, konuları, çalışma grupları, yöntemleri ve önceki araştırmalardan farklı olarak veri toplama süreçleri (çocukların onayının alınması, çocuk ve araştırmacı arasındaki güç dengesi, etkileşim için alınan önlemler, çizim için çocuğa sunulan materyaller ve çizim için çocuğa verilen zaman) irdelenmiştir.

Yöntem

Araştırmanın modeli

Çocuk çizimlerinin dahil edildiği çalışmaları yayınlandığı yıl, çalışma grubu/örneklem, yöntem, konu ve veri toplama süreçleri bakımından incelemek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada, betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel tarama modeli geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırmalara uygun bir modeldir (Karasar, 2024).

Araştırmanın örneklemi

Araştırmanın çalışma grubu ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Ölçüt örneklemede önceden belirlenmiş kriterleri karşılayan durumlar araştırmaya dahil edilir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu doğrultuda araştırmada, okul öncesi dönem çocuklarının çalışma grubuna dahil edildiği ve çocuk çizimlerinin veri toplama aracı olarak kullanıldığı araştırma makaleleri incelenmiştir.

Çalışmanın literatür taraması TR Dizin ve Google Akademik (Google Scholar) veri tabanları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Tarama sürecinde "çocuk çizimleri", "okul öncesi", "çocuk resimleri", "çizim analizi", "resim analizi" ve "erken çocukluk" anahtar kelimeleri bir arada ve ayrı ayrı kullanılmış; 2015–2024 yılları arasında yayımlanmış, tam metnine erişilebilen makaleler taramaya dahil edilmiştir. Bu kapsamda başlangıçta 69 makaleye ulaşılmıştır. Makalelerin ayrıntılı incelenmesi sonucunda dahil edilme ve hariç tutulma kriterleri doğrultusunda bir eleme yapılmıştır. Bu bağlamda; dört makalede çizim verilerinin projektif testler aracılığıyla toplandığı tespit edilmiş, projektif testlerde süreç, materyal ve uygulama standartları araştırmacı kontrolünde olmadığından bu

çalışmalar örneklem dışında bırakılmıştır. Üç makalede çizimlerin çevrimiçi yollarla elde edildiği belirlenmiş, çevrimiçi ortamda çizim sürecinin araştırmacı tarafından doğrudan kontrol edilemeyeceğinden bu makaleler de çalışma grubundan çıkarılmıştır. Ayrıca bir çalışmada çizim sürecinin araştırma amacı doğrultusunda yapılandırılmış bir şablon aracılığıyla yürütüldüğü görülmüş ve doğal çizim sürecini sınırladığı için bu çalışma da kapsam dışında bırakılmıştır. Bu eleme sürecinin ardından 61 araştırma makalesi (Ek-1) araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur.

Veri toplama aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan makale bilgi formu kullanılmıştır. Makale bilgi formu, çalışmanın adı, yayınlandığı yıl, çalışma grubu, yöntem, konu ve veri toplama süreçlerine ilişkin maddeler içermektedir.

Veri toplama süreci ve verilerin analizi

Ocak 2025 ve Mart 2025 tarihleri arasında toplanan veriler, doküman analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Var olan kayıt ve belgeler incelenerek verilerin elde edildiği doküman analizi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Sak vd., 2021). Araştırmada Merriam'ın (2009) önerdiği analiz basamakları takip edilmiştir. Bunun için öncelikli olarak ölçütleri karşılayan makalelere erişilerek bu dokümanlar bilgisayar ortamında kaydedilmiştir. Ardından dokümanların orijinalliği kontrol edilmiş ve araştırma soruları temel alınarak bir kodlama sistematiği geliştirilmiştir. Her makale için makale bilgi formuna kodlar işlenerek ardından veriler analiz edilmiştir.

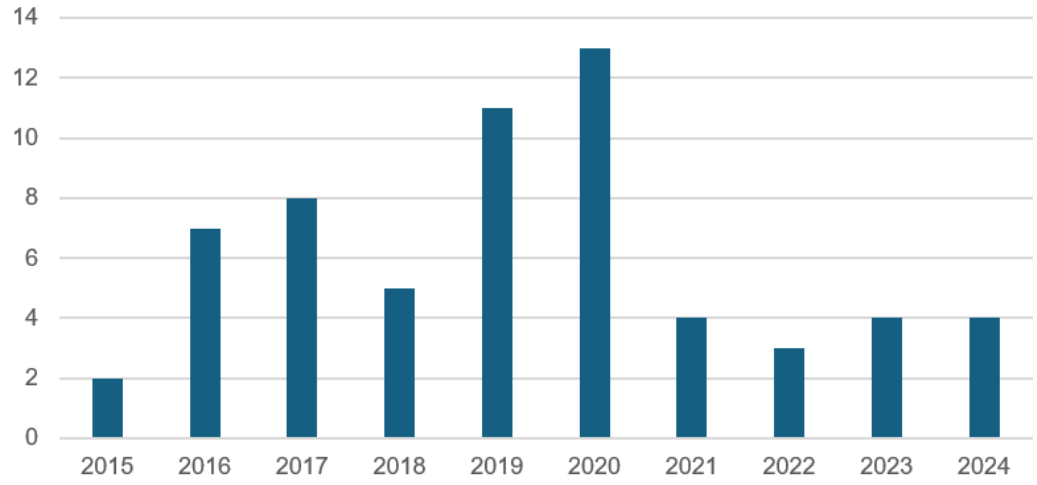
Araştırmanın etik boyutu

Bu çalışmada; insan veya hayvan denekler üzerinde deneysel bir uygulama yapılmamış, herhangi bir müdahale ya da klinik araştırma yürütülmemiştir. Çalışmada; insandan anket, mülakat, odak grup çalışması, deney vb. yollarla veri toplanmamış ve deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılmamıştır. Kullanılan veriler, geçmiş yıllarda yayınlanan makalelerden, kamuya açık kaynaklardan tamamen kuramsal çerçeve ve literatür taramasına dayalı olarak elde edilmiştir. Dolayısıyla, çalışma Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar kapsamına girmemektedir.

Bulgular

İncelenen makalelerin yayınlandığı yıllara göre dağılımına ait bulgular Grafik 1'de yer almaktadır.

Grafik 1. Makalelerin yayın tarihlerinin yıllara göre dağılımı

Grafik 1 incelendiğinde 2015'te iki, 2022'de üç, 2021, 2023 ve 2024 yıllarında dört; 2016'da yedi; 2017'de sekiz; 2018'de beş, 2019'da 11 ve 2020'de 13 makalenin yayınlandığı görülmektedir.

Tablo 1'de incelenen araştırma makalelerin ele aldıkları konulara ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Makalelerin ele aldıkları konular

Kategori	Kodlar	n	%
Fen/bilime ilişkin bilgi, algı, görüş, farkındalık ve deneyimler	Uzay-zaman kavramına ilişkin algılar, çevre sorunlarıyla ilgili algılar, çevre kirliliği algısı, bilim insanı kavramına yönelik algı, çevre kavramı, yenilenebilir enerji kaynakları hakkında bilgi, doğa algısı, çocukların bilim insanı olarak yapmak istediklerine ilişkin görüşleri, su öğesine ilişkin görüşler, geri dönüşüm konusundaki farkındalıklar, uzay ve gezegen bilgileri, ışık kavramına ilişkin bilgi	12	19,7
Eğitim kurumları ve paydaşlara ilişkin bilgi, algı, görüş, farkındalık ve deneyimler	Okul algıları, öğretmen algıları, müdür algıları, öğretmenlik kavramına ilişkin algıları, okula uyum durumu, anaokulundaki günlük yaşantılarına ilişkin görüşleri, sınıf kurallarına ilişkin deneyimleri	10	16,4
Sosyal duygusal gelişimle ilişkili bilgi, algı, görüş, farkındalık, deneyim ve beceriler	Çizimlerde yansıtılan duygular, duygu durumlarını ifade etme biçimleri, korkuların çizimlere yansıması, mutluluk kavramı, sevgi kavramı, sevgi, mutluluk, korku, üzüntü duygularını tanımlama durumları ve resmederken kullandıkları renkler, empatik beceriler	7	11,5

Aile ve aile üyelerine ilişkin bilgi, algı, görüş, farkındalık ve deneyimler	Aile algıları, kardeş kavramı, annelerinin rollerine yönelik görüşler, anne- babalarına yönelik algıları, ebeveyn torun ilişkisi	5	8,2
Bilişsel gelişimle ilişkili bilgi, algı, görüş, farkındalık, deneyim ve beceriler	Yaratıcılığın yansıma biçimi, çocukların bilgiyi yansıtma durumları, gelişim döneminin özelliklerinin yansıması, deyimlere ilişkin algı	4	6,5
Çocuk haklarına ilişkin bilgi, algı, görüş, farkındalık ve deneyimler	Çocuk haklarına ilişkin görüşler, çocuk hakları algıları, çocuk haklarına ilişkin farkındalık	3	4,9
Değerlere ilişkin bilgi, algı, görüş, farkındalık ve deneyimler	İyi-kötü kavramına ilişkin algılar, sorumluluk değerine ilişkin algılar, değerlere ilişkin algılar	3	4,9
Medyanın çizimler üzerindeki yansımaları	Çizgi animasyon filminin yansımaları, deprem görüntülerinin çocuk resimlerin etkisi	2	3,3
Mesleklere ilişkin bilgi, algı, görüş, farkındalık ve deneyimler	Mesleklere ilişkin toplumsal cinsiyet algıları, gelecekte yapmak istedikleri meslekler	2	3,3
Oyuna ilişkin bilgi, algı, görüş, farkındalık ve deneyimler	Türk ve Suriyeli beş yaş çocukların oyunları, oyun algısı	2	3,3
Öz farkındalığa ilişkin bilgi, algı, görüş, farkındalık ve deneyimler	Beden imaj algısı, kendileri için uygun gördükleri hayvan metaforları	2	3,3
Diğer kavram veya konulara ilişkin bilgi, algı, görüş, farkındalık ve deneyimler	Kaynaştırma öğrencilerine yönelik tutumlar, müzik kavramına ilişkin algılar, tatil algısı, yoksullukla ilgili algılar ve kalıp yargılar, huzurevi hakkındaki düşünceler, spor ve spor dallarına yönelik algılar, pandemi algısı, tablet bilgisayarların etkinliklerinde kullanılabilirliği, cinsel istismar hakkındaki bilgi	9	14,7

Tablo 1'deki bulgular irdelendiğinde çizimler aracılığıyla en çok sırasıyla çocukların fen/bilime (n=12, %19,7), eğitim kurumları ve paydaşlara (n=10, %16,4), sosyal duygusal gelişime (n=7, %11,5), aile ve aile üyelerine (n=5, %8,2) ve bilişsel gelişime (n=4, %6,5) ilişkin bilgi, algı, görüş, farkındalık, deneyim ve becerilerini araştırıldığı görülmektedir. Bunların yanında araştırmalarda, çocuk hakları (n=3, %4,9), değerler (n=3, %4,9), medyanın çocuk çizimlerine yansımaları (n=2, %3,3), meslekler (n=2, %3,3), oyun (n=2, %3,3), öz farkındalık (n=2, %3,3), ve pandemi, müzik ve yoksulluk gibi çeşitli konularda da (n=9, %14,7) çocuk çizimlerine başvurulduğu bulunmuştur.

İncelenen makalelerin yöntem ve desenlerine ait bulgular Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Makalelerin yöntem ve desenlerinin dağılımı

Yöntem	Desen	n	%
Nitel	Olgubilim	24	39,3
	Durum çalışması	19	31,1
	Belirtilmemiş	7	11,5
	Doküman analizi	2	3,3
	Sanat temelli araştırma	2	3,3
	Temel nitel araştırma	2	3,3
	Diğer (tek grup öntest-sontest zayıf deneysel desen, keşifsel araştırma modeli)	2	3,3
	Toplam	58	95,1
Karma	Belirtilmemiş	2	3,3
	Zenginleştirilmiş desen	1	1,6
	Toplam	3	4,9

Bulgular sonucunda, çalışmaların 58'inin nitel (%95,1), üçünün ise karma yöntem araştırması olduğu tespit edilmiştir (%4,9). Tablo 2'deki bulgular incelendiğinde nitel çalışmaların 24'ünün olgubilim (%39,3), 19'unun durum çalışması (%31,1), ikisinin doküman analizi (%3,3), ikisinin sanat temelli araştırma (%3,3) ve ikisinin de temel nitel araştırma (%3,3) deseninde gerçekleştirildiği görülmüştür. Nitel araştırmaların yedisinde (%11,5) herhangi bir araştırma deseni belirtilmezken, "Diğer" kategorisinde yer alan araştırmalar, tek grup ön test-son test zayıf deneysel desen ve keşifsel araştırma modelinde yürütülmüştür (%3,3). Karma yöntem araştırmalarının ise biri zenginleştirilmiş desende yürütülürken (%1,6), diğer ikisinin deseni hakkında bilgiye yer verilmediği belirlenmiştir (%3,3).

Tablo 3'te araştırmaların çalışma grubu/örneklem büyüklüğüne göre dağılımları yer almaktadır.

Tablo 3. Makalelerin çalışma grubu/örneklem büyüklüğüne göre dağılımı

Çalışma grubu/örneklem büyüklüğü	n	%
1-30 çocuk	25	41
31-60 çocuk	14	23
61-90 çocuk	7	11,5
91-120 çocuk	8	13
120 çocuk ve daha fazla	7	11,5
Toplam	61	100

Araştırmada incelenen makalelerin çalışma grupları/örneklemleri yedi çocuk ile 274 çocuk arasında değişmektedir. Tablo 3'te yer alan bulgulara bakıldığında, makalelerin 25'inde 1-30 (%41), 14'ünde 31-60 (%23), yedisinde 61-90 (%11,5), sekizinde 91-120 (%13) ve yedisinde 120 ve daha fazla sayıda çocuğun (%11,5) araştırmalara katılımcı olarak dahil edildiği anlaşılmaktadır.

Bulgular irdelendiğinde, incelenen 61 makalenin 20'sinde araştırmanın etik süreçleri veya katılımcıların onamlarıyla ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmediği tespit edilmiştir. Kalan 41 araştırmanın veri toplama süreci öncesinde veya sırasında gerçekleştirilen etik işlemlere ait bulgular Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4. Araştırmalarda incelenen etik prosedürler

Prosedür	f
Çocukların gönüllü katılımını gözetmek	19
Okul idarelerinden izin almak	17
Velilerden onam almak	15
Gerekli izinleri almak	10
Araştırmayla ilgili çocuklara açıklama yapmak	7
Çocuklardan onam almak	7
Üniversite etik kurulundan izin almak	5
Milli Eğitim Müdürlüklerinden izin almak	4
ERIC (Çocuklarla İlgili ve Çocuklarla Birlikte Yapılan Araştırmalarda Gözetilecek Etik Kurallar) kılavuzundaki ilke ve kuralları temel almak	2
YÖK (Yükseköğretim Kurulu) Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği İlkelerini temel almak	2

Etik prosedürler hakkında açıklamaya yer veren 41 araştırmanın 19'unda çocukların gönüllü katılımlarının gözetildiği, 17'sinde okul idarelerinden izin alındığı, 15'inde çocukların araştırmaya katılmaları için velilerinden onam alındığı, 10'unda gerekli izinlerin alındığı, yedisinde araştırmayla ilgili çocuklara açıklama yapıldığı, yedisinde doğrudan çocuklardan onam alındığı, beşinde üniversitelerin etik kurullarından izin alındığı, dördünde Milli Eğitim Müdürlüklerinden izin alındığı, ikisinde ERIC (Çocuklarla İlgili ve Çocuklarla Birlikte Yapılan Araştırmalarda Gözetilecek Etik Kurallar) kılavuzundaki ilke ve kuralların temel alındığı ve ikisinde ise YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği İlkelerinin temel alındığı bulunmuştur. Ayrıca çocuk onamlarına dayalı olarak gerçekleştirilen yedi araştırmanın üçünde çocukların sözel onamlarının alındığı ifade edilirken, üç araştırmada ise çocukların onamlarının nasıl elde edildiğinin belirsizdir. İncelenen çalışmaların yalnızca birinde çocukların onamları, yaş ve gelişim özelliklerine uygun olarak hazırlanmış aydınlatılmış onam formu aracılığıyla çocuk dostu yöntemler kullanılarak alınmıştır.

Araştırmada incelenen 61 makalenin yalnızca 16'sında çocuk ve araştırmacı arasındaki güç dengesini sağlamak için alınan tedbirler açıklanmıştır. Geri kalan 45 makalede veri toplama sürecinde güç dengesini sağlamaya yönelik herhangi bir açıklamaya yer verilmediği saptanmıştır. Çocuk ve araştırmacı arasındaki güç dengesini sağlamaya yönelik alınan tedbirlere yönelik bulgular Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5. Çocuk ve araştırmacı arasındaki güç dengesinin sağlanması için alınan tedbirler

Tedbir	f
Kurumda çocuklarla birlikte vakit geçirmek	9
Araştırma öncesi çocuklarla sohbet etmek	6
Çocuklarla birlikte etkinliğe katılmak	2
Çocuklarla sınıfta oyun oynamak	1

Güç dengesi için birtakım tedbirler alan çalışmaların dokuzunda kurumda çocuklarla birlikte vakit geçirildiği, altısında araştırma öncesinde çocuklarla sohbet edildiği, ikisinde çocuklarla birlikte sınıftaki etkinliklere katılım gösterildiği ve birinde ise sınıfta çocuklarla birlikte oyun oynandığı gözlemlenmiştir.

İncelenen 61 çalışmanın 26'sında çizimler esnasında çocuklar arasında gerçekleşmesi muhtemel etkileşim için alınan önlemlere yer verildiği belirlenmiştir. Tablo 6'de ilgili bulgular yer almaktadır.

Tablo 6. Çizimler esnasında etkileşim için alınan önlemler

Etkileşim önlemi	f

Sınıf dışındaki bir ortamda araştırmacı eşliğinde bireysel çalışma	14
Sınıfın oturma düzenini değiştirme	7
Sınıf içinde düzenlenen alanda araştırmacı eşliğinde bireysel çalışma	3
Araştırmacı eşliğinde bireysel çalışma (ortam belirsiz)	2
Sınıf dışında bir ortamda araştırmacı ve öğretmen eşliğinde bireysel çalışma	1

Tablo 6'daki bulgular irdelendiğinde, 26 araştırmanın 16'sında çizim sürecinin sınıf dışında araştırmacının eşlik ettiği bir ortamda bireysel olarak gerçekleştirildiği, yedisinde sınıfın oturma düzeninin değiştirildiği, üçünde sınıf içinde çocuğun araştırmacı eşliğinde tek başına çizim yapabilmesi için ayrı bir alan düzenlendiği, iki araştırmada araştırmacının eşlik ettiği bir süreçte bireysel olarak gerçekleştirildiği ancak ortamın belirsiz olduğu, bir araştırmada ise sınıf dışında araştırmacının ve öğretmenin katılımıyla bireysel olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Ayrıca iki araştırmada birden fazla etkileşim önlemi alındığı bulunmuştur.

Araştırmaya dahil edilen makalelerin 18'inde çizim sürecinde kullanılan materyallere ilişkin herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Geri kalan 43 araştırma makalesinde çizim esnasında kullanılan materyallere ilişkin bulgulara Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7. Çizim sürecinde çocuklara sunulan materyaller

Kategori	Materyal	f
Boyama yüzeyi ve boya türü	A4 boyutunda kağıtlar ve renkli boya kalemleri (tür belirsiz)	9
	A4 boyutunda kağıtlar ve kuru boyalar	5
	A4 boyutunda kağıtlar ve pastel boyalar	5
	Kağıtlar, kuru boyalar ve pastel boyalar	5
	Resim kağıtları ve pastel boyalar	3
	A4 boyutunda kâğıtlar, pastel boya, kuru boya ve keçeli boyalar	2
	A4 boyutunda kâğıtlar, pastel boya ve keçeli boyalar	1
	Toplam	30
Boyama yüzeyi	A4 boyutunda kağıtlar	2
	Resim kağıtları	2
	A3 boyutunda resim kağıtları	1
	Kağıtlar	1
	Toplam	6
Diğer	Serbest malzeme seçimi	5
	A4 boyutunda kağıtlar ve serbest boya seçimi	1
	Resim kağıtları ve serbest boya seçimi	1
	Serbest renk seçimi	1
	Toplam	8

Tablo 7'de araştırmaların 30'unda hem boyama yüzeyi hem boya türü bilgisine yer verildiği, araştırmaların altısında yalnızca boyama yüzeyi bilgisinin yer aldığı göze çarpmaktadır. Sekizinde ise malzeme, boya veya renk seçiminin çocukların seçimine bırakıldığı saptanmıştır. Boyama yüzeyi ve boya türü bilgisinin yer aldığı araştırmaların dokuzunda A4 boyutunda kağıtlar ve renkli boya kalemleri kullanılırken, boya kalemlerinin türüne ilişkin (kuru, keçeli, pastel vb.) bilgi yer almamaktadır. Bulgular birlikte değerlendirildiğinde çizimler esnasında genellikle A4 boyutunda kağıtlar, resim kağıtları, kuru, pastel ve keçeli boyaların tercih edildiği görülmektedir. Yalnızca bir araştırmada A3 boyutunda kâğıdın tercih edildiği dikkat çekici bir bulgudur. Bununla birlikte beş araştırmada tüm malzeme seçiminin tamamen çocukların seçimine bırakıldığı belirlenmiştir.

İncelenen 61 araştırmanın 34'ünde çizim esnasında çocuklara ne kadar süre verildiğine ilişkin herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Geri kalan çalışmalarda çocuklara tanınan çizim süresine ait bulgular Tablo 8'de görülmektedir.

Tablo 8. Çizimler esnasında çocuklara tanınan süre

Süre	f
Sınırsız	18
40 dakika	3
Bir etkinlik saati	2
15-20 dakika	2
30 dakika	1
45 dakika	1

Tablo 8'de yer alan bulgular, araştırmaların 18'inde çocuklara çizim yapmaları için diledikleri kadar süre tanındığını, herhangi bir süre kısıtlamasına gidilmediğini göstermektedir. Üç araştırmada çizim için 40 dakika, iki araştırmada bir etkinlik saati ve iki araştırmada ise 15-20 dakika süre tanınmıştır. Ayrıca bir araştırmada çizim süresi 30 dakika olarak belirlenirken, bir araştırmada ise çocuklara 45 dakika süre verilmiştir.

Tartışma ve sonuç

Araştırma sonucunda, son 10 yılda ülkemizde okul öncesi dönem çocuklarıyla gerçekleştirilen ve çocuk çizimlerinin veri toplama aracı olarak kullanıldığı araştırmaların en çok 2020 yılı, ardından 2019 yılında yapıldığı belirlenmiştir. Araştırmanın bu sonucu

Ertürk ve Günindi (2022) tarafından yapılan çalışma ile benzerlik göstermektedir. Sun vd. (2023), son yıllarda yapılan araştırmalarda çocukların sesine geçmiş yıllara oranla daha fazla yer verildiğinin altını çizmektedir. Bununla birlikte bu araştırmada, çalışmaların özellikle 2020 ve 2019 yıllarında yoğunluk göstermesinin bir diğer sebebinin Covid-19 süreci olabileceği düşünülmektedir. Çocuk çizimlerinin gözlem ve görüşme gibi yöntemlere kıyasla daha az sosyal temas ve daha kısa sürede veri toplama imkânı sunduğu göz önünde bulundurulduğunda, araştırmacıların bu yıllarda özellikle çocuk çizimlerini tercih etmiş olabilecekleri düşünülmektedir.

İncelenen çalışmalarda çizimler aracılığıyla en çok çocukların fen/bilime, ardından sırasıyla eğitim kurumları ve paydaşlara, sosyal duygusal gelişime, aile ve aile üyelerine ve bilişsel gelişime ilişkin bilgi, algı, görüş, farkındalık, deneyim ve becerilerini araştırıldığı görülmektedir. Ayrıca çocuk hakları, meslekler, oyun, öz farkındalık, değerler, medyanın çocuk çizimlerine yansımaları, pandemi, müzik ve yoksulluk gibi çeşitli konulara odaklanan çalışmalarda da çocuk çizimlerinin veri toplama aracı olarak kullanıldığı saptanmıştır. Bu çalışmalar çocuk çizimlerine, çocukların dış dünyayı anlamlandırma biçimlerini ortaya koymak için bir iletişim aracı olarak sıkça başvurulduğuna işaret etmektedir. Araştırmanın bu sonucu Köseoğlu (2023) tarafından yapılan çalışmayla benzerlik göstermektedir. Araştırmada incelenen makalelerin üçü hariç tamamı nitel yöntemde gerçekleştirilmiştir ve bu nitel çalışmalar sırasıyla en çok olgubilim ve durum çalışması olarak desenlenmiştir. Araştırma sonucu Ertürk ve Günindi (2022) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Olgubilim çalışmaları, bireylerin bir fenomen hakkındaki algılarını, varsaydıkları anlamları ve fenomen hakkındaki hislerini açıklamaya çalışırken (Patton, 2014), durum çalışmaları belirlenen bir olay, olgu veya durumu derinlemesine incelemeyi amaçlar (Şata, 2020). Nitekim bu araştırmada incelenen makaleler de çoğunlukla, çizimler aracılığıyla çocukların çeşitli konulara yönelik bilgi, algı, görüş, farkındalık ve deneyimlerini ortaya koymaya amaçlamaktadır. Dolayısıyla veri toplama araçları çocuk çizimleri olduğunda, nitel araştırmaların ve nitel desenlerin uygun olduğu ifade edilebilir.

Araştırma grubuna dahil edilen incelenen makalelerin çalışma grupları/örneklemlerinin yedi çocuk ile 274 çocuk arasında değiştiği ve kullanılan nitel yöntem ve desenlerle uyumlu olarak %41'inde 30 ve daha az sayıda çocuğun örneklem grubuna dahil edildiği gözlemlenmiştir. Nitel araştırmalarda katılımcılardan aynı yorumların tekrar tekrar elde edilmesi, veri doygunluğuna ve yeterli örneklem büyüklüğüne ulaşıldığı anlamına gelmektedir (Yağar, 2023). Durum çalışmalarının çalışma grubu büyüklüğü söz konusu olduğunda birçok nitel durum çalışmacısı veri doygunluğuna ulaşıldığında yeterli örneklem büyüklüğüne de ulaşıldığı konusunda hemfikirdir (Aguboshim, 2021). Bununla birlikte Marshall ve arkadaşları (2013), durum çalışmalarının en az 15 görüşme içermesi gerektiğini ifade etmiştir. Olgubilim çalışmaları için ise Polkinghorne (1989), çalışma grubunun 5-25 kişiden oluşmasını önermektedir (akt. Creswell, 2007). Araştırmalarda kullanılan nitel desenler ve örneklem büyüklüklerinin genel olarak uyumlu olduğu söylenebilir.

Etik prosedürler hakkındaki bulgular irdelendiğinde araştırmaların yaklaşık 1/3'ünde herhangi bir açıklamaya yer verilmediği dikkat çekmektedir. Geri kalan çalışmalarda etik süreçlerle ilgili sırasıyla en çok çocukların gönüllü katılımlarını gözetme, okul idarelerinden izin alma, çocukların araştırmaya katılmaları için velilerinden onam alma gibi prosedürlerin işletildiği belirlenmiştir. Yalnızca yedi araştırmada çocuklara araştırmayla ilgili açıklama yapıldığı ve yalnızca yedi araştırmada doğrudan çocuklardan onam alındığı bulunmuştur. Çocuklardan araştırma onamının alındığını ifade eden yedi araştırmanın üçünde çocukların sözel onamları alınırken, üç araştırmada ise çocukların onamlarının nasıl elde edildiği belirsizdir. Ayrıca iki araştırmada, UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu) desteğiyle oluşturulan ERIC (Çocuklarla İlgili ve Çocuklarla Birlikte Yapılan Araştırmalarda Gözetilecek Etik Kurallar) elektronik kitabında (Graham vd., 2013) yer alan ilke ve kurallar temel alındığı ifade edilmiş ancak süreçle ilgili ayrıntıya yer verilmemiştir. İncelenen çalışmaların yalnızca birinde çocukların onamlarının, çocuk dostu yöntemlerle alınması dikkat çekici bir sonuçtur. Çocuklarla gerçekleştirilen araştırmaların etik duyarlılıklarla yürütülmesi için ilgili kurumlardan ve ebeveynlerden onay alınmalı, ayrıca etik açıdan tüm gerekli koşullar yerine getirilmelidir. Bu anlamda özellikle çocukların onayı mutlaka alınmalıdır. Onay, araştırma süresince ve sonrasında nelerin söz konusu olduğuna ilişkin bir açıklamayı temel almalıdır. Çocukların katılmayı reddetme ya da sonradan geri çekilme yönünde sergiledikleri işaretlere saygı gösterilmelidir. Çocukların onayı söz konusu olduğunda, bu onayın çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun çocuk dostu yöntemlerle yapılması gerekmektedir (Graham vd., 2013).

Çocuklarla yapılan araştırmalarda karşılaşılan en büyük zorluklardan biri, çocukların tanımadıkları bir araştırmacıya bilgi vermek istememeleri veya araştırmaya katılmak istememeleridir (Punch, 2002). Bu durum araştırmacı ve çocuk arasındaki güç dengesinden kaynaklanır. Araştırmada incelenen çalışmaların yalnızca 16'sında çocuk ve araştırmacı arasındaki güç dengesini sağlamak için bazı tedbirler alındığı bulunmuştur. Dokuz araştırmada araştırmacıların kurumda çocuklarla birlikte vakit geçirdiği, altısında araştırma öncesinde çocuklarla sohbet ettiği, ikisinde çocuklarla birlikte sınıftaki etkinliklere katıldığı ve birinde ise sınıfta çocuklarla birlikte oyun oynadığı saptanmıştır. Veri toplama sürecinden önce çocuklarla ilişki kurmak, araştırmacı ve çocuklar arasındaki engelleri azaltmaya yardımcı olarak çocukların kendilerini araştırma sürecinde daha rahat hissetmelerini sağlayabilir (Stirrup, 2019; Sun vd., 2023). Ancak bu güç dengesinin kurulması için araştırma öncesinde çocuklarla kısa sohbetlerden daha fazlasının yapılması gerekmektedir. Araştırmacılar çocukları hak sahibi bireyler olarak kabul ederek onlara saygılı davranmalı ve güvenlerini kazanmalıdır.

Veri toplama aracı olarak çocuk çizimleri söz konusu olduğunda, çocukların akranlardan kopyalama yapması olasılıklar arasındadır (Duncan, 2013; Punch, 2002). Özellikle sınıf ortamında yürütülen veri toplama süreçlerinde masaların yakınlığı kopyalamayı kolaylaştırabilir (Punch, 2002). Bu araştırmada veri toplama etkileşim için önlem alan 26 araştırmanın 16'sında çizim sürecinin sınıf dışında araştırmacının eşlik ettiği bir ortamda bireysel olarak gerçekleştirildiği, yedi araştırmada etkileşim önlemi olarak sınıfın oturma düzeninin değiştirildiği, üç araştırmada sınıf içinde çocuğun araştırmacı eşliğinde tek başına çizim yapabilmesi için ayrı bir alan düzenlendiği, iki araştırmada araştırmacının eşlik ettiği bir süreçte bireysel olarak gerçekleştirildiği ancak ortamın belirsiz olduğu, bir araştırmada ise sınıf dışında araştırmacının ve öğretmenin katılımıyla bireysel olarak gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Birçok araştırma ortamı, çocukların daha az, yetişkinlerin ise daha çok kontrole sahip olduğu alanlardır. Okul ortamı da bu alanlardan biridir, öğretmenler tarafından düzenlenir ve kontrol edilir. Okulda yürütülen araştırmalarda, çocuklar

araştırma sorularına 'doğru' cevaplar verme konusunda baskı hissedebilirler. Dolayısıyla çocuklarla yapılan araştırmalarda, araştırma ortamının etkilerine ilişkin farkındalık ve hassasiyet özellikle dikkatli bir şekilde ele alınmalıdır (Punch, 2002).

Çizim içeren araştırmalarda tüm çocukların materyallere ve renklere eşit erişimi sağlanmalıdır. Çocuklara sunulan materyaller çizimleri etkileyebileceğinden çocukların duygu, düşünce, algı ve deneyimlerini özgürce ifade edebilmeleri için materyal sunumunda çeşitlilik önem taşımaktadır (Burkitt & Barrett, 2011; Fox & Schirrmacher, 2012, Punch, 2002). Bu çalışmada incelenen ve materyal bilgisi verilen araştırmalarda, çoğunlukla boyama yüzeyi olarak A4 boyutunda kağıtlar ve boyama materyali olarak kuru boya kalemleri, keçeli kalemler ve pastel boyaların kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yalnızca beş araştırmada malzeme seçiminin tamamen çocukların seçimine bırakıldığı dikkat çekmektedir. Araştırma sonuçlarıyla örtüşür nitelikte, Sun (2023) tarafından yapılan çalışmada da çocuk çizimlerinin kullanıldığı araştırmalarda çocuklara genellikle boya kalemlerinin sağlandığı bulunmuştur. Ancak bu kalıcı materyal ve boyama tekniklerinin yanı sıra, kalıcı olmayan yöntem ve tekniklerin de (tebeşir, kum, su çizimleri vb.) dahil edilmesinin, çocuklara daha çeşitli ifade ortamları sunarak araştırmalara katılımlarını daha fazla destekleyebileceği belirtilmiştir. Kalıcı olmayan yöntem ve teknikler, iletişim için daha güvenli bir ortam yaratabilir, çünkü "hatalar" düzeltilebilir (Sun, 2023).

Çizim esnasında çocuğa tanınan zamanın da çizim sürecini etkilediği bilinmektedir (Oğuz, 2010; Rose vd., 2006). İncelenen çalışmaların yarısından fazlasında çizim esnasında çocuklara ne kadar süre verildiğine ilişkin herhangi bir bilginin yer almamaktadır. Bununla birlikte 18 araştırmada çocuklara çizim yapmaları için bir süre kısıtlamasında bulunulmadığı, üç araştırmada 40 dakika, iki araştırmada bir etkinlik saati, iki araştırmada 15-20 dakika ve bir araştırmada da 45 dakika süre verildiği bulunmuştur.

Öneriler

Bu araştırmanın sonuçları doğrultusunda aşağıda bazı öneriler sunulmuştur:

Araştırmaların etik duyarlılıklarla yürütülmesi için özellikle çocukların onayı mutlaka çocuk dostu yöntemlerle alınmalıdır. Okul öncesi dönem çocuklarıyla yapılan araştırmalarda araştırmacılara, çocukların onayını alırken fotoğraflar, videolar, etiketler veya çizim gibi çocuk dostu yöntem ve teknikleri kullanmaları önerilmektedir.

Araştırmacı ve çocuk arasındaki güç dengesini sağlamak için araştırma öncesinde araştırmacılar, çocukların günlük etkinliklerine katılımcı olarak dahil olma ve oyun oynama gibi stratejileri tercih edebilirler.

Çocuk ve araştırmacının sınıf dışında birebir çalıştığı bir veri toplama süreci çizimlerde etkileşim ihtimalinin önüne geçse de süreçte yetişkin kontrolünün ve çocuk üzerindeki baskının artmasına neden olabilir. Bu nedenle okul öncesi dönemde mümkün ise, çocuğun sınıftan çıkarılmadan sınıfta hazırlanan uygun bir ortamda, etkinlik saati dışında, araştırmacıyla birebir çalışması sağlanabilir.

Veri toplama aracı olarak çizimlerin kullanıldığı araştırmalarda, çocukların yaratıcı ifade biçimlerine ve bireysel farklılıklarına saygı duyularak, duygu, düşünce, görüş, algı ve deneyimleri hakkında ilk elden detaylı bilgi almak adına materyal seçimi tamamen çocuklara bırakılmalıdır.

Çocuklar çizim aracılığıyla duygu ve düşüncelerini yansıtırken, zaman kısıtlamasına gidilmemeli, çocukların çizimlerini dilediklerinde tamamlamalarına izin verilmelidir.

Araştırma Türkiye'de 2015-2024 yıllarında yayınlanmış, okul öncesi dönem çocuklarıyla gerçekleştirilmiş ve tam metnine ulaşılabilen 61 araştırma makalesi ile sınırlıdır. Bulgular, dahil edilen çalışmalarda bildirilen verilere ve açıklamalara dayanmaktadır. Ayrıca araştırmalarda kelime sayısı gibi çeşitli nedenlerden dolayı veri toplama yöntemlerinin veya etik uygulamalarının ayrıntılarının detaylı olarak bildirilemeyeceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma kapsamında yazarın herhangi bir çıkar çatışması yoktur

Finansal Destek

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmektedir.

Etik Komite Onayı

Bu çalışmada; insan veya hayvan denekler üzerinde deneysel bir uygulama yapılmamış, herhangi bir müdahale ya da klinik araştırma yürütülmemiştir. Çalışmada; insandan anket, mülakat, odak grup çalışması, deney vb. yollarla veri toplanmamış ve deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılmamıştır. Kullanılan veriler, geçmiş yıllarda yayınlanan makalelerden, kamuya açık kaynaklardan tamamen kuramsal çerçeve ve literatür taramasına dayalı olarak elde edilmiştir. Dolayısıyla, çalışma Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar kapsamına girmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi

Dış bağımsız.

Yazar Katkıları

C.Y.T: Fikir, Tasarım, Veri toplama ve ileme, Analiz ve Yorumlama, Literatür Tarama, Yazma.

Kaynaklar

Aguboshim, F. C. (2021). Adequacy of sample size in a qualitative case study and the dilemma of data saturation: A narrative review. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, *10*(3), 180-187. https://doi.org/10.30574/wjarr.2021.10.3.0277

Başay, A. C., & Güngör Aytar, F. A. (2019). 3-9 yaş arası çocukların resimlerinin değerlendirildiği çalışmaların incelenmesi. *Asian Journal of Instruction (E-AJI)*, *7*(2), 38-59.

Burkitt, E., & Barrett, M. (2011). The effects of different drawing materials on children's drawings of positive and negative human figures. *Educational Psychology*, *31*(4), 459-479. https://doi.org/10.1080/01443410.2011.568472

Chawla, L. (2002). Insight, creativity and thoughts on the environment: Integrating children and youth into human settlement development. *Environment and Urbanization*, 14(2), 11–22. https://doi.org/10.1630/095624702101286269

Cocks, A. J. (2006). The ethical maze: Finding an inclusive path towards gaining children's agreement to research participation. *Childhood*, 13(2), 247–266. https://doi.org/10.1177/0907568206062942

Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design*. SAGE Publications.

Darling-McQuistan, K. (2017). Beyond representation: Exploring drawing as part of children's meaning-making. *International Journal of Art & Design Education*, *36*(3), 281-291. https://doi.org/10.1111/jade.12158

Duncan, P. A. (2013). *Drawing as a method for accessing young children's perspectives in research* [Doctoral dissertation, University of Stirling]. https://dspace.stir.ac.uk/handle/1893/17258

Einarsdottir, J., Docket, S., & Perry, B. (2009). Making meaning: children's perspectives expressed through drawings. *Early Child Development and Care*, 179(2), 217–232. https://doi.org/10.1080/03004430802666999

Ertürk, H., & Günindi, Y. (2022). Türkiye'de okul öncesi dönem çocuklarının resim çizimleriyle ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi (2016-2020). *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi, 7*(2), 66-79. https://doi.org/10.47479/ihead.1209259

Fox, J. E., & Schirrmacher, R. (2012). *Art & creative development for young children.* Wadsworht Cengage Learning.

Gallagher, M. (2019). Rethinking children's agency: Power, assemblages, freedom and materiality. *Global Studies of Childhood*, 9(3), 188-199. https://doi.org/10.1177/2043610619860993

Graham, A., Powell, M., Taylor, N., Anderson, D. & Fitzgerald, R. (2013). *Ethical research involving children*. UNICEF Office of Research- Innocenti.

Karasar, N. (2024). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler.* Nobel Akademik Yayıncılık.

Khoja, N. (2016). Situating children's voices: Considering the context when conducting research with young children. *Children & Society*, *30*(4), 314-323. https://doi.org/10.1111/chso.12143

Köseoğlu, S. A. (2023). Bir iletişim aracı olarak çocuk resmi ve özellikleri. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *7*(1), 137-145. https://doi.org/10.30692/sisad.1248585

MacNaughton G., Smith K., & Davis K. (2007). Researching with children: The challenges and possibilities for building "child friendly" research. In Hatch A. (Ed.), *Early childhood qualitative research* (pp. 67–184). Routledge.

Marshall, B., Cardon, P., Poddar, A., & Fontenot, R. (2013). Does sample size matter in qualitative research? A review of qualitative interviews in is research. *The Journal of Computer Information Systems, 54*(1), 11-22. https://doi.org/10.1080/08874417.2013.11645667

Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation.* Jossey-Bass.

Mishna, F., Antle, B. J., & Regehr, C. (2004). Tapping the perspectives of children: Emerging ethical issues in qualitative research. *Qualitative Social Work*, *3*(4), 449–468. https://doi.org/10.1177/1473325004048025

Mukherji, P., & Albon, D. (2010). *Research methods in early childhood: An introductory guide.* SAGE Publications.

Murray, J. (2019). Hearing young children's voices. *International Journal of Early Years Education*, *27*(1), 1-5. https://doi.org/10.1080/09669760.2018.1563352

Oğuz, V. (2010). The factors influencing childrens' drawings. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *2*(2), 3003-3007. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.03.455

Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev. Ed.). Pegem Akademi.

Punch, S. (2002). Research with children: The same or different from research with adults?. *Childhood, 9*(3), 321-341. https://doi.org/10.1177/09075682020090030

Pyle A., & Danniels, E. (2016). Using a picture book to gain assent in research with young children. *Early Child Development and Care, 186*(9), 1438-1452. https://doi.org/10.1080/03004430.2015.1100175

Rose, S. E., Jolley, R. P., & Burkitt, E. (2006). A review of children's, teachers' and parents' influences on children's drawing experience. *International Journal of Art & Design Education*, *25*(3), 341-349. https://doi.org/10.1111/j.1476-8070.2006.00500.x

Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, *4*(1), 227-256. http://doi.org/10.33400/kuje.843306

Spriggs M. (2010). *Understanding consent in research involving children: The ethical issues*. Murdoch Children's Research Institute.

Stirrup, J. (2019). 'They are too young to understand health': A researchers reflexive account of researching with under fives. *Sport, Education, and Society*, *24*(4), 361–374. https://doi.org/10.1080/13573322.2017.1376639

Sun, Y., Blewitt, C., Edwards, S., Fraser, A., Newman, S., Cornelius, J., & Skouteris, H. (2023). Methods and ethics in qualitative research exploring young children's voice: A systematic review. *International Journal of Qualitative Methods*, *22*, 16094069231152449. https://doi.org/10.1177/16094069231152449

Şata, M. (2020). Nitel araştırma yaklaşımları. In E. Oğuz (Ed.), *Eğitimde araştırma yöntemleri* (pp. 99-118). Eğiten Kitap.

Tay-Lim, J., & Lim, S. (2013). Privileging younger children's voices in research: Use of drawings and a co-construction process. *International Journal of Qualitative Methods*, *12*(1), 65-83. http://ejournals.library.ualberta.ca/index.php/IJQM/article/view/16367

Veale, A. (2010). Creative methodologies in participatory research with children. In Greene S. & Hogan D. (Eds.), *Researching children's experience: Methods and approaches* (pp. 253–272). SAGE Publications.

Vecchi, V. (2010). *Art and creativity in Reggio Emilia: Exploring the role and potential of ateliers in early childhood education*. Routledge.

Yağar, F. (2023). Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünün belirlenmesi: Veri doygunluğu. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *7*(2), 138-152. https://doi.org/10.38122/ased.1030365

Yavuzer, H. (2014). *Resimleriyle çocuk.* Remzi Kitabevi.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Seçkin Yayıncılık.

Ek-1. Çalışmaya dahil edilen makaleler

1. Ahi, B. & Alisinanoğlu, F. (2016). Okul öncesi eğitim programına kaynaştırılan çevre eğitimi programının çocukların "çevre" kavramı hakkındaki zihinsel model gelişimine etkisi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18,* 305-329. https://doi.org/10.9775/kausbed.2016.016
2. Ahi, B., Cingi, M. A., & Kıldan, A. O. (2016). 48-60 aylık çocukların öğretmen kavramına yönelik algılarının çizimler aracılığıyla incelenmesi. *İlköğretim Online*, *15*(1), 77-90. https://doi.org/10.17051/io.2016.97994
3. Akar, T., & Aksoy, A. B. (2018). Çocukların anne babalarına yönelik algılarının toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *9*(1), 31-46.
4. Akgün, E., & Ergül, A. (2015). 55-74 aylık çocukların resimlerinde aile algısının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *44*(2), 209-228. https://doi.org/10.14812/cufej.2015.011

5. Aksan, Z., & Çelikler, D. (2017). Okul öncesi çocuklara astronomi eğitimi: Uzay ve gezegenler. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20,* 347-359. https://doi.org/10.9775/kausbed.2017.022
6. Alabay, E., & Demirbaş, S. (2017). Okul öncesi dönem çocukların müdür algılarının belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(41), 78-97. https://doi.org/10.21764/efd.36843
7. Alkan Ersoy, Ö., & Özkan, H. K. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının cinsel istismara ilişkin bilgilerinin incelenmesi: Nitel bir bakış. *Cumhuriyet International Journal of Education*, *6*(1), 123-139. https://doi.org/10.30703/cije.321446
8. Avcı, A. (2020). Müzik kavramına ilişkin çocukların görsellerinin incelenmesi: Bir görsel sunu değerlendirmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, (81), 61-78.
9. Ayhan, M., & Sapsağlam, Ö. (2021). 48-72 ay grubu çocukların çocuk hakları algılarının çizdikleri resimler ve sözlü anlatımlarına göre incelenmesi. *Turkish Studies-Educational Sciences*, *16*(1), 37-52. http://dx.doi.org/10.47423/TurkishStudies.43489
10. Ayhan, M., & Tuğluk, M. N. (2020). Okul öncesi eğitime devam eden beş yaşındaki çocukların korkularının çizdikleri resimlerine ve sözel anlatımlarına göre incelenmesi. *Turkish Studies-Social Sciences*, *15*(3), 937-952. http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.41761
11. Ayvacı, H. Ş., Atik, A. & Ürey, M. (2016). Okul öncesi çocuklarının bilim insanı kavramına yönelik algıları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *5*(3), 669-689. https://doi.org/10.14686/buefad.v5i3.5000193186
12. Bağçeli Kahraman, P., & Arabacıoğlu, B. (2020). Türk ve Suriyeli beş yaş çocukların oyunlarının çizimleri yoluyla incelenmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, *8*(24), 320-337.
13. Bapoğlu Dümenci, S. S., & Demir, E. (2022). COVID-19 pandemi sürecinde okul öncesi eğitime devam eden çocukların pandemiye ilişkin algılarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 9*(2), 264-280. https://doi.org/10.21020/husbfd.1005183
14. Bayrak Uysal, H., Gök, H. N., Yörük, E., & Kaya, E. (2020). Okul öncesi dönemdeki çocukların gözünden çocuk hakları. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi, 4*(2), 63-73.
15. Bengisu, F., & Akkaynak, M. (2021). Bir okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların kardeş çizimlerinin incelenmesi. *International Primary Education Research Journal*, *5*(1), 29-45. https://doi.org/10.38089/iperj.2021.44
16. Civek, İ., & Çakmak, Ö. Ç. (2019). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 48-71 aylık çocukların okul algılarının çizimler aracılığıyla incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, *5,* 70-88. https://doi.org/10.21733/ibad.603359
17. Civelek, M., & Civelek, P. (2021). Turizm bağlamında çocukların tatil algılarına ilişkin çağrışımların resimsel analizi. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, *4*(9), 771-790. https://doi.org/10.26677/TR1010.2021.798
18. Demir, C., Eraslan Taşpınar, S., Süzen, H. N., & Silav Utkan, M. (2020). Çocuklarının sanat yolu ile "mutluluk" kavramına bakışları. *Journal of Social and Humanities Sciences Research, 7*(52), 790-805. https://doi.org/10.26450/jshsr.1823
19. Dilli, R., Dümenci, S. S. B., & Kesebir, G. T. (2018). Müzede çevre eğitimi kapsamında okul öncesi dönemi çocuklarına yenilenebilir enerji kaynaklarının anlatılması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *17*(66), 421-432. https://doi.org/10.17755/esosder.319406
20. Dilli, R., & Sevim, B. S. (2019). Çocuk animasyon filmlerinin okul öncesi çocuk resimleri üzerindeki yansımaları. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, *6*(1), 1-12.
21. Duran, M. (2023). Okul öncesi dönemdeki çocukların uzay-zaman kavramlarına ilişkin algıları ve bilgilenme kaynakları. *Milli Eğitim Dergisi*, *52*(238), 681-710. https://doi.org/10.37669/milliegitim.1099698
22. Düzenli, T., & Yılmaz, S. (2018). Pre-school childrens' views about waterscapes. *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Art & Humanities Journal, 9,* 22-29. http://dx.doi.org/10.17740/eas.art.2017-V9-02
23. Elma, Y. E., & Erzen, V. (2022). 48-72 aylık çocukların duygular temasına yönelik gerçekleştirilen çizimlerinin incelenmesi. *Turkish Journal of Educational Studies*, *9*(3), 539-555. https://doi.org/10.33907/turkjes.1111473
24. Erdaş Kartal, E., & Ada, E. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının gözünden geri dönüşüm. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 33*(3), 778-801. https://doi.org/10.19171/uefad.635508
25. Ergüleç, F., & Kiremit, R. F. (2019). Tablet bilgisayarların okul öncesi dönemde resim çiziminde kullanılması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, *15*(1), 17-36. https://doi.org/10.17244/eku.447167
26. Erhan, G., Şahin, S., & Doğanay, G. (2024). An investigation into the perceptions and stereotypical beliefs of preschool-age children regarding poverty. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, *19*(41), 1779-1802. https://doi.org/10.35675/befdergi.1389118
27. Gaspik, E. N., Çapuk, R., & Mercan, Z. (2023). A qualitative research on the grandparent-grandchild relationship in the Covid-19 pandemic. *Cumhuriyet International Journal of Education, 12*(2), 377-388. https://doi.org/10.30703/cije.1200486
28. Genç, H., & Alkan Ersoy, Ö. (2016). Altı yaş çocuklarının gelecekte ne olmak istedikleri üzerine nitel bir çalışma. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 24*(5), 2221-2234.
29. Geyik, Ş., Çalışkan, Y. M., & Bay, D. N. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının okul algılarının belirlenmesi. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi, 4*(1), 1-17.
30. Gönen, M., & Özer, G. (2016). Anaokulu çocuklarının çizdikleri resimlere yönelik anlatımları yoluyla empatik becerilerinin incelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, *1*(1), 56-71.
31. Güngör Aytar, F. A., Kara Eren, C., Aşkan, M., & Şahin, H. S. (2019). Beş-altı yaş çocuklarının temel duygu durumlarını ifade ediş biçimlerinin çizdikleri resimleri yoluyla incelenmesi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 9*(1), 91-105.
32. Karabekmez, S., Yıldırım, R. G., Özyılmaz Akamca, G., Ellez, A. M., & Bulut Üner, A. N. (2018). Okul öncesi dönemde mesleklere ilişkin toplumsal cinsiyet algısı. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *38*(2), 469-512. https://doi.org/10.17152/gefad.376324
33. Karabulut, R., Türksoy, E., Kasapoğlu, N., & Kırat, H. (2020). Mülteci öğrencilerin çizdiği resimler yardımıyla okula uyum durumlarının incelenmesi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, *3*(6), 38-50. https://doi.org/10.36731/cg.747930
34. Karademir, A., & Demirel, B. (2020). 48-69 aylık çocukların çizimlerinde "öğretmen": Bir metafor çalışması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *30*(2), 189-201. https://doi.org/10.18069/firatsbed.734548
35. Kara Eren, C., Arslan, E., Dönmez, Z., Davarcıoğlu, S., & Güngör Aytar, F. A. (2019). Okul öncesi öykü kitaplarında yer alan deyimler ve çocukların bu deyimlere ilişkin algılarının resimleri aracılığıyla incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *8*(2), 315-351.
36. Kesicioğlu, O. S. (2024). Examining preschool children's perceptions of school. *Journal of Qualitative Research in Education*, *38*, 24-58 https://doi.org/10.14689/enad.38.1844
37. Kesicioğlu, O. S., Hacıibrahimoğlu, B. Y., & Aktaş, B. (2019). An examination of preschool aged children's perceptions of play. *OPUS International Journal of Society Researches*, *11*(18), 451-472. https://doi.org/10.26466/opus.540840
38. Kılıç, Z., & Çamlıgüney, F. (2024). Okul öncesi çocuklara uygulanan fiziksel aktivite programının beden imaj algısına etkisi. *International Primary Education Research Journal*, *8*(1), 83-97. https://doi.org/10.38089/iperj.2024.159
39. Kızıltaş, E., & Halmatov, S. (2017). 3-6 yaş çocuklarının öğretmenlik kavramına ilişkin algıları. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *19*(3), 246-259. https://doi.org/10.17556/erziefd.325914

40. Kızıltaş, E., Halmatov, S., & Ertör, E. (2017). 6 yaş çocukların kendileri için uygun gördükleri hayvan metaforlarının incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, *12*(23), 399-414.
41. Köşker, N. (2019). Okulöncesi çocuklarında doğa algısı. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *19*(1), 294-308. https://doi.org/10.17240/aibuefd.2019.19.43815-443217
42. Nalinci, G. Z., Yapıcı, Ş., & Yapıcı, M. (2023). Okulöncesi çocuklarının sevgi kavramına ilişkin resimlerinin analizi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, 86,* 601-617. https://doi.org/10.7816/ulakbilge-11-86-07
43. Ölçer, S. (2019). 4-7 yaş çocuklarının çizdikleri resimler ve bu resimlere yönelik sözel dışavurumları yoluyla zihinsel ve görsel gerçeklik durumlarının incelenmesi. *Türk Sosyal Araştırmalar Dergisi, 23*(1), 221-252.
44. Özer, G., & Keser, P. B. (2020). Annelerinin ev içi ve ev dışı rollerine yönelik okul öncesi çocukların görüşlerinin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi, 18*(39), 377-413. https://doi.org/10.34234/ded.679593
45. Ramazan, O., & Öveç, Ö. (2017). 66-72 aylık çocukların sevgi, mutluluk, korku, üzüntü duygularını tanımlama durumlarının ve resmederken kullandıkları renklerin incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *30*(1), 265-289.
46. Sapsağlam, Ö. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının değer algılarının çizdikleri resimler ve sözlü anlatımlarına göre incelenmesi: Sorumluluk değeri örneği. *Eğitim ve Bilim, 42*(189), 287-303. http://dx.doi.org/10.15390/EB.2017.7002
47. Saz, B., Osmanpehlivan, E., Demir, İ., & Bay, D. N. (2020). Okul öncesi çocuklarının çevre kirliliği algısının incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 4*(3), 191-215. https://doi.org/10.34056/aujef.731982
48. Semiz, B. (2024). Medyadaki depreme dair görüntülerin erken çocukluk dönemi çocuklarının resimleri üzerine etkisi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *13*(2), 105-115. https://doi.org/10.17539/amauefd.1568777
49. Şahin Çakır, Ç., & Uludağ, G. (2019). Okul öncesi dönemdeki çocukların "ışık" kavramına ilişkin bilgilerinin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 52*(1), 163-189. https://doi.org/10.30964/auebfd.460843
50. Şener, G. (2018). Şema öncesi dönem çocuklarının (4-7 yaş) okul temalı resimlerine ilişkin yorumlamalar. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5*(2), 31-42. https://doi.org/10.21666/muefd.418252
51. Şenocak, R., & Akkaynak, M. (2021). Okul öncesi eğitim ve ilköğretime devam eden öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine ilişkin tutumlarının resimler ile incelenmesi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, *8*(2), 719-746. https://doi.org/10.46868/atdd.105
52. Tatlı, S., & Güngör Aytar, F. A. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının değerlere ilişkin algıları ve bunları ifade etme biçimlerinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 21*(2), 331-354.
53. Tuzcuoğlu, N., Arslan Çiftçi, H., Güngör, B., & Tığcı, F. (2016). Okul öncesi dönem çocuklarının anaokulundaki günlük yaşamlarına bakış açılarının incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 35*(4), 375-389. https://doi.org/10.16992/ASOS.11651
54. Üstündağ, A. (2020). Çocuk resimlerinden "çocuk hakları". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *20*(46), 11-32. https://doi.org/10.21560/spcd.v20i54504.481717
55. Üstündağ, A. (2020). Çocukların insan figürü çizimlerinin karşılaştırılması. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, *11*(21), 63-78.
56. Üstündağ, A. (2022). Anaokulu çocuklarının "huzurevi" hakkındaki düşüncelerinin çiz ve yaz tekniği kullanılarak incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(2), 139-157. https://doi.org/10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v14i2001
57. Yazıcı, E., & Yaman Baydar, I. (2019). Okul öncesi dönemdeki çocukların bilim insanı olarak yapmak istediklerine ilişkin görüşlerinin resimler yoluyla incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *17*(3), 43-65. https://doi.org/10.18026/cbayarsos.478056
58. Yıldız, C., Atış Akyol, N., Ata Doğan, S., & Akman, B. (2020). Experiences of pre-school children and their teachers regarding class rules and behavior management: A case study. *Pegem Journal of Education and Instruction*, *10*(3), 725-766. https://doi.org/10.14527/pegegog.2020.024
59. Yukay Yüksel, M., Canel, N., Mutlu, N., Yılmaz, S., & Çap, E. (2015). Okul öncesi çağdaki çocukların" iyi" ve" kötü" kavram algılarının resim analizi yöntemiyle incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *13*(29), 271-303.
60. Yurttaş, A. (2023). Okul öncesi beş yaş grubu çocukların çevre sorunlarına ilişkin algıları. *Trakya Eğitim Dergisi, 13*(1), 695-710. https://doi.org/10.24315/tred.1084475
61. Yüksek Usta, S., & Tezel Şahin, F. (2016). Çocuk resimlerinde spor. *International Journal of Science Culture and Sport, 4*(1), 214-227. https://doi.org/10.14486/IntJSCS550